

In Christianity as a healthful source of education attracted the attention of I. Ogiyenko, G. Vaschenko, K. Ushinskiy, M. Stelmakhovych and others. Children need to constantly talk about kindness, responsiveness, fairness, honesty, compassion, love of neighbor, Ukraine, its history, culture, native language, customs and traditions of our people.

As the whole Ukrainian people, Cossack enriches Christian morality of his deeply humane traditions, customs and rituals, which had the status of painted and unwritten laws. The God in the minds of the Cossacks saved an independent Ukraine, gave them spiritual powers in the fight against numerous enemies.

It is service to God and Ukraine are the educational ideal of Cossack pedagogics. That should become the basis of modern educational ideal of the education system and the Ukrainian society at all.

Key words: faith, hope, love, kindness, fairness, honesty, Christian faith, love of neighbor, love for Ukraine, Christian morality, Cossack spirituality, Cossack spirituality, serving God and Ukraine.

УДК 373.2.015.31:[17.022.1+7+796] (045)

Чаговець А. І.¹

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО ВЛАСНОЇ ТІЛЕСНОСТІ

У статті викладено та проаналізовано теоретичні основи вікових особливостей формування ціннісного ставлення дошкільнят до власної тілесності. Наведено різні думки як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, які займалися проблемою образу «Я», досліджували проблеми ціннісних орієнтирів, розвитку та виховання особистості дітей дошкільного віку, їх вікових особливостей. Доведено, що дошкільний вік є періодом швидкого формування всіх властивих людині психофізіологічних процесів, тілесно-ціннісних орієнтацій. Вказано, що у дошкільному віці закладаються основи світо- і саморозуміння, саме тому генезис цілісного «образу-Я» неможливий без становлення тілесно-рухового «Я» (фізичного і психічного «Я»), що часто не враховується у процесі фізичного виховання. На думку автора, саме старший дошкільний період є головним в усвідомленні дитиною себе, мотивів і потреб у світі людських відносин. Тому важливо на даному етапі розвитку особистості закласти основи для формування диференційованої адекватної самооцінки, позитивної «Я-концепції». Шляхом психологічного аналізу виділено в образі «Я» три складові частини: когнітивно-оцінну (пізнавальну), емоційно-чуттєву, мотиваційно-вольову. Обґрунтовано, що саме проблема «Я» – в широкому її розумінні – повинна бути першочерговою у дослідженні особистісних змін, оскільки уявлення про себе, образ «Я» є підсумковою характеристикою роботи особистості над пізнанням самої себе, ставленням до себе і свого місця в житті на кожному етапі розвитку особистості. І саме в образі «Я» виявляються результати діяльності, активності особистості. Таким чином, незнання можливостей тіла призводять до звуження спектра тілесних рухів, які природа дала людині і, врешті-решт, до блокування емоційного, сенситивного проявів, що негативно впливає на стан здоров'я.

Зроблений висновок, що врахування вікових особливостей формування ціннісного ставлення дітей дошкільного віку до власної тілесності дає змогу педагогам закладів дошкільної освіти ефективно впроваджувати в освітній процес поєднання функціонального, ціннісного і діяльнісного аспектів розвитку дошкільників, що складає зміст фізичної культури, поглиблює розуміння її інтеграційної, людино-утворювальної, духовно-фізичної сутності.

Ключові слова: дошкільний вік, «тілесне Я», «концепція тіла», Я-концепція, образ «Я», образ тіла, вікові особливості розвитку дошкільників, старший дошкільний вік, заклади дошкільної освіти.

Фізичне виховання розглядається сучасною педагогічною і психологічною наукою як особливий вид діяльності, що сприяє вихованню кращих фізичних, моральних, інтелектуальних, психічних якостей, пов'язаний із формуванням цілісної, гармонійної особистості та її здоров'я. Необхідно визнати, що в нашій культурі панує зневажливе ставлення до тіла і заперечення тілесно-інстинктивного функціонування. Людина частіше сприймає своє тіло як об'єкт, а не як своє «Я», оскільки наше сприйняття, наше мислення, наші емоції, наші переконання й інтуїція, наша поведінка – все це піддається потужному впливу з боку соціуму. Втім, тіло є фундаментальною цінністю людського життя і має першочергову значимість у життєвих процесах. Тіло – це явна даність у житті. Народжена дитина не усвідомлює себе окремо від світу чи світ окремо від себе, оскільки межі тіла виділяють людське оточення, його перше ототожнення – це ототожнення з тілом. Особливо актуальною є реалізація зазначеної проблеми у дошкільному фізичному вихованні, оскільки найбільш тривалий і складний етап раннього онтогенезу – період від 4 до 6–7 років. Саме у цьому віці починають розвиватися механізми особистісної самопобудови.

Дослідженням проблеми ціннісних орієнтирів займалися вітчизняні вчені Г. Сковорода, К. Ушинський, М. Пирогов, Б. Грінченко, С. Русова та ін., їхні здобутки набули подальшого наукового обґрунтування та змістового наповнення в творчості наукових шкіл Г. Костюка, О. Запорожця, С. Максименка. Слід зазначити, що у зарубіжній педагогіці з даного напрямку виконано ряд фундаментальних робіт (К. Р. Роджерс, Дж. У. Олпорт, З. Фрейд, У. Джемс, Р. Берні, Г. Крайг, М. Розенберг).

¹ ORCID0000-0003-0680-3165

У вітчизняній психології проблемою образу «Я» займалися: С. Рубінштейн, у зв'язку з категорією суб'єкта; А. Леонтьєв, вивчаючи зв'язок між діяльністю, свідомістю й особистістю; Т. Андрущенко, А. Липкіна, С. Непомняща, В. Сафін, Е. Савонько, А. Захарова та ін., вивчаючи категорію самооцінки; Б. Ананьєв, І. Чеснокова, Д. Фельдштейн, І. Коп, А. Спірко, Г. Цукерман та ін., розглядаючи проблеми самосвідомості, самовизначення, саморозвитку.

Зауважимо, що проблемі розвитку та вихованню дітей дошкільного віку, їх вікових особливостей присвячені роботи В. Бехтерева, Н. Щелованова, Н. Фігуріна, Н. Аксаріна, Є. Радіна, А. Фонарьова, С. Новосолова, Л. Павлової, Е. Пілюгіна, Г. Філіппової та ін. Дослідники визначають дошкільний вік періодом швидкого формування всіх властивих людині психофізіологічних процесів і тілесно-ціннісних орієнтацій.

Метою статті є теоретичне обґрунтування вікових особливостей формування ціннісного ставлення дітей дошкільного віку до власної тілесності.

Передусім необхідно зауважити, що існує багато визначень поняття «цінності», що варіюються від широкого сенсу до зведення його до одного з явищ мотиваційного процесу. З одного боку, смислове навантаження поняття «цінність» відображає характеристику зовнішніх властивостей предметів і явищ, що є об'єктом ціннісного ставлення людини. З іншого боку – дане поняття включає психологічні характеристики особистості [1, с. 42].

Вітчизняні дослідники розрізняють і класифікують цінності за багатьма критеріями: цінності суспільства, народу, нації, колективу, індивіда. Окрім того, цінності бувають моральні, релігійні, економічні, фізичні та ін. За характеристиками явищ цінності виступають як матеріальні, духовні тощо [1, с. 44].

Звернемо увагу на те, що для кращого розкриття питання вікових особливостей формування ціннісного ставлення дошкільників до власної тілесності варто розглядати особистість як ціле, що означає аналізувати дитину в усіх її аспектах (тіло, психіка, мислення, почуття, уяву, рух тощо). Необхідно сприймати індивідуальність як інтегровану функціональну єдність різних аспектів цілого в часі і просторі.

Безперечно, дошкільний вік – це найважливіший період формування особистості дитини. У дошкільному віці закладаються основи світо- і саморозуміння [9, с. 156]. Відтак генезис цілісного «образу-Я» неможливий без становлення тілесно-рухового «Я» (фізичного і психічного «Я»), що часто не враховується в процесі дошкільного фізичного виховання.

Старший дошкільний період є головним в усвідомленні дитиною себе, мотивів і потреб у світі людських відносин. Тому важливо на даному етапі розвитку особистості закласти основи для формування диференційованої адекватної самооцінки, позитивної «Я-концепції». Це дозволить дитині правильно оцінити себе, реально розглядати і «приміряти» свої сили до завдань і вимог соціального середовища, відповідно до цього самостійно ставити перед собою цілі і завдання.

З огляду на це, саме у віці 5–6 років тіло і тілесні рухи повинні бути для дітей особливим об'єктом проектування, перетворення, пізнання й оцінки відповідно до принципів культури, її етичних і естетичних установок.

Безперечно, формування у дошкільника такого ставлення до світу рухів передбачає розвиток у нього рухової уяви, рухової свободи і відповідального ставлення до власного тіла, що здійснюється різноманітними засобами спеціально організованої рухово-ігрової діяльності.

Відзначимо, що у віці 5–6 років становлення особистості дошкільника пов'язане з формуванням самосвідомості – усвідомлення себе і ставлення до себе як до фізичної, духовної і громадської особи.

Так, відомий вчений С. Рубінштейн у якості найбільш важливих послідовних моментів становлення самосвідомості виділяє оволодіння дитиною власним тілом, виникнення довільних рухів, самостійне пересування і самообслуговування. До 6 років дитина стає значно самостійною, більш незалежною від дорослого, розширюються, ускладнюються її відносини з оточуючими. Це дає можливість для більш повного і глибокого усвідомлення себе, оцінки достоїнств і недоліків – як своїх, так і однолітків.

В. Нікітін зазначає, що у старшому дошкільному віці формуються основні механізми майбутнього руйнування і тіла, і психіки. Чим більш протиприродне психогенне і екологічне середовище, тим більша ймовірність передчасного прояву соматичних, психосоматичних станів. Інформаційне перевантаження у дітей є провідною причиною розвитку у них болючої, деструктивної психосоматичної симптоматики, що обмежує становлення їх тілесної свідомості [6, с. 20].

Отже, засвоєння дитиною знань про «Я-тілесне» сприяє самопізнанню, розумінню залежності свого життя від навколишньої дійсності, від уміння орієнтуватися в ній. Ці знання допомагають дитині осмислити власне існування серед інших людей, усвідомити свою неповторність і одночасно схожість з однолітками. У цьому разі етап дошкільного віку є надзвичайно значимим у розвитку особистості, адже в цей період діяльність аналізаторів, розвиток уявлень, уяви, пам'яті, мислення та мови в комплексі призводять до чуттєвого пізнання, на основі якого формується тілесний досвід дитини.

Численними дослідженнями доведено, що характер, думки, почуття людини відображаються у вигляді «м'язового панцира» на тілі [2, с. 6]. Тому педагог закладу дошкільної освіти повинен навчити дітей рухатися природно, граціозно, відповідно до конституції свого тіла й індивідуальних здібностей.

Зауважимо, що саме в старшому дошкільному віці тіло структурується як основа особистості та її свідомості і сприймається як «Я». Це «Я» – соматичне, тілесне, плотське, речове «Я», «Я» тіла.

Фундаментальною для нашого дослідження є теза про те, що образ «Я» – це, перш за все, образ тіла, оскільки через тіло людина дізнається, хто вона така, коли фізично відчуває його і бачить. Саме тілесно-чуттєвий досвід стає фундаментом психічного розвитку та самопізнання.

Доказом цього є думка Ж. Піаже, який стверджував, що «в перші два роки життя людина мислить тілом, адже ще не володіє мовою. До того, як почати говорити і розуміти мову, людина проходить сенсорно-моторну стадію навчання. Вона пізнає світ, хапаючи, стискаючи, повзаючи, струшуючи, стукаючи, перевертаючи, падаючи – все за допомогою тіла» [8, с. 42].

На думку більшості сучасних психологів і педагогів, залучення людини до соціального світу і побудова відносин з іншими людьми починаються з формування початкових уявлень про себе. Знання про себе визначають власну поведінку, від їх характеру залежить соціальна активність особистості, способи взаємодії з навколишнім світом, ступінь задоволення потреби в самоактуалізації.

Звернемо увагу на те, що створення образів уяви в ході прилучення дошкільників до фізичної культури не є самоцільним. Адже і на традиційних заняттях дітям часто пропонують уявити себе кішкою, зайцем тощо. Цим, як правило, і обмежуються. Однак образ лише несе в собі специфічний «код» того цілісного психосоматичного стану, який повинен супроводжувати побудову і творче виконання будь-якого руху. Головне – допомогти дитині увійти в цей стан і пережити його. «Ключем» до нього і стає образ. Один зі шляхів входження в такий стан – вироблення у дитини ставлення до власного руху й органа, який його виконує, як до особливого суб'єкта [5, с. 68].

Виділяється декілька етапів розвитку рухової функції за показниками сили і спритності м'язових скорочень. У 4–5 років формується здатність розвивати направлені зусилля (період первинного становлення рухової функції), у 5–6 років удосконалюється довільна регуляція рухів, відбувається вдосконалення координаційних механізмів центральної нервової системи [9, с. 178].

Значення усвідомленості фізичних вправ під час формування рухових дій у дітей 7 року життя досліджувала А. Кенеман. Авторка доводила, що ефективність формування рухових навичок у дітей залежить від ступеня усвідомленості дитиною змісту і структури вправ, які вона виконує. Це відіграє основну роль у досягненні якості виконання рухів, набутті дитиною правильних рухових навичок і встановленні оптимальних меж оволодіння ними [3, с. 77].

Важливий крок відбувається в розвитку особистості шестирічної дитини, особливо в побудові образу самого себе, свого тіла. Її уявлення про себе стають більш глибокими й адекватними. Дитина набуває більшої самостійності і впевненості як в оцінці себе, своїх дій, так і в оцінці вчинків оточуючих людей [7, с. 345].

Таким чином, «Я»-поняття, яке виражає результат виділення людиною себе з навколишнього середовища, що дозволяє йому відчувати суб'єктом своїх фізичних і психічних станів, дій і процесів, переживати свою цілісність і тотожність із самим собою – як щодо минулого, так і теперішнього і майбутнього [4, с. 167]. Зазначимо, що у більшості випадків на усвідомленому рівні самосприймання людина не задається питанням: «Хто Я?». Людина знає, хто вона. Змінюється все навколо. Відносно незмінним для людини залишається лише її тіло. Таким чином, образ тіла – основа «Я». Стійкість цього образу – необхідна умова стійкості особистості в цілому [10, с. 7].

Отже, якщо сприйняття і переживання індивідом своєї самототожності утворює внутрішню і невід'ємну характеристику його «Я», можна стверджувати, що фізична культура особистості – це, перш за все, результат виділення людиною себе з навколишнього середовища (становлення «Я») на основі аналізу своєї тілесності.

Відповідний психологічний аналіз дозволяє виділити в образі «Я» три складові частини: когнітивно-оцінну (пізнавальну), емоційно-чуттєву, мотиваційно-вольову. Сутність складників фізичної культури особистості ми розуміємо так: когнітивно-оцінна складова частина фізичної культури особистості є образом, самооцінкою індивіда своєї тілесності, її суб'єктивної і соціальної значущості; емоційно-чуттєва – переживання (афекти, емоції, почуття, сенс), продуковані в індивіда його тілесністю; мотиваційно-вольова – прагнення індивіда діяти в напрямку задоволення потреби в персоналізації за допомогою своєї тілесності, часом всупереч внутрішнім і зовнішнім перешкодам [11, с. 164].

Необхідно зауважити, що образ тіла або образ «Я» – це не тільки те, що людина бачить, коли дивиться на себе, а й те, як відчуває частини тіла і керує ними. У сприйманні тіла входить все – фізичні відчуття, емоції і почуття, ідеї та очікування.

Здійснюючи обґрунтування методологічних підстав вирішення проблеми дослідження, на основі аналізу практики освіти, теорії навчання, виховання і розвитку особистості, ми дійшли висновку, що саме проблема «Я» – в широкому її розумінні – повинна бути першочерговою у дослідженні особистісних змін, оскільки уявлення про себе, образ «Я» є підсумковою характеристикою роботи особистості над пізнанням самої себе, ставленням до себе і свого місця в житті на кожному етапі розвитку особистості. І саме в образі «Я» виявляються результати діяльності, активності особистості. Безсумнівно, незнання можливостей тіла призводять до звуження спектра тілесних рухів, які природа дала людському тілу, і, врешті-решт, до блокування емоційного, сенсорного прояву, що негативно впливає на стан здоров'я. Відбувається руйнування чутливості, чуттєвості, душевності. Зруйнувавши душу, людство підійшло до саморуйнування. Культ сильного тіла, ніжності і чуттєвості поступово замінюється культом холодного розуму, чуттєвої толерантності (врівноваженості), тілесної ригідності (скутості). Традиційно склалися помилкові уявлення про можливості тіла: тілесна ригідність є нормою, а здатність до гнучкого і пластичного руху і поведінки – гіперфункцією, винятковістю [6, с. 20].

Отже, урахування вікових особливостей формування ціннісного ставлення дітей старшого дошкільного віку до власної тілесності дає змогу педагогам закладів дошкільної освіти ефективно впроваджувати в освітній процес поєднання функціонального, ціннісного і діяльнісного аспектів розвитку дошкільників, що складає зміст фізичної культури, поглиблює розуміння її інтеграційної, людино-утворювальної, духовно-фізичної сутності.

Фізична культура, як явище загальної культури, доводить, що не існує меж між матеріальною і духовною культурою; вона є природним містком, що дозволяє з'єднати соціальне і біологічне у розвитку дітей дошкільного віку, впливаючи на стан організму, психіку, статус особистості, включаючи суттєвий потенціал відтворення особистості в її тілесно-духовній взаємодії.

Особливо актуальним є його реалізація у дошкільному фізичному вихованні, оскільки найбільш тривалий і складний етап раннього онтогенезу – період від 4 до 6–7 років. Саме у цьому віці починають розвиватися механізми особистісної самопобудови. Одним із важливих напрямків вирішення цієї проблеми є впровадження нових прогресивних педагогічних технологій у дошкільному фізичному вихованні.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у проведенні анкетування з метою виявлення самооцінки стану здоров'я та способу життя старших дошкільників.

Використана література:

1. Васютинський В. О. Ціннісно-орієнтаційні площини сучасного українського суспільства / В. О. Васютинський // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. – Київ, 2006. – Т. 8. – Вип. 6. – С. 40–45.
2. Вільчківський Е. С. Організація рухового режиму дітей у дошкільних навчальних закладах : [навч.-метод. посіб.] / Е. С. Вільчківський, Н. Ф. Денисенко. – Тернопіль : Мандрівець, 2008. – 128 с.
3. Кенеман А. В. Теория и методика физического воспитания детей дошкольного возраста / А. В. Кенеман, – Москва, 1985. – 271 с.
4. Краткий психологический словарь. / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского / ред.-сост. Л. А. Карпенко – Москва : Политиздат, 1985. – 431 с.
5. Кудрявцев В. Т. Физическая культура и развитие здоровья ребенка / В. Т. Кудрявцев // Дошкольное воспитание. – 2004. – № 5. – С. 66–71.
6. Никитин В. Н. Психология телесного сознания / В. Н. Никитин. – Москва : Алетея, 1999. – С. 20.
7. Петровский А. В. Психология / А. В. Петровский, М. Г. Ярошевский. – Москва : Изд. центр «Академия», Высшая школа, 2001. – 512 с.
8. Пиаже Ж. Роль действия в формировании мышления / Ж. Пиаже // Вопросы психологии. – 1965. – № 6. – С. 33–51.
9. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка / Т. І. Поніманська. – Київ : Академвидав, 2006. – 456 с.
10. Пономарьова Г. Ф. Системні підходи до організації виховної роботи в педагогічному навчальному закладі / Г. Ф. Пономарьова // Система виховної роботи як важливий чинник формування особистості вчителя, вихователя: зб. наук. праць / ХГП. – Харків, 2008. – С. 5–8.
11. Сляднева Л. Н. Теоретические основы телесной пластики / Л. Н. Сляднева. – Ставрополь : СГПИ, 2006. – 274 с.

References:

1. Vasyutynskyy V. O. Tsinnisno-orientatsiyni ploshchyny suchasnoho ukrayinskoho suspilstva / V. O. Vasyutynskyy // Problemy zahalnoyi ta pedahohichnoyi psykholohiyi: zb. nauk. prats In-tu psykholohiyi im. H. S. Kostyuka APN Ukrayiny / za red. S. D. Maksymenka. – Kyiv, 2006. – T. 8. – Vyp. 6. – S. 40–45.
2. Vilchkovskyy E. S. Orhanizatsiya rukhovoho rezhymu ditey u doshkilnykh navchalnykh zakladakh : [navch.-metod. posib.] / E. S. Vilchkovskyy, N. F. Denysenko. – Ternopil : Mandrivets, 2008. – 128 s.
3. Keneman A. V. Teoryya u metodyka fyzycheskoho vospytanyya detey doshkolnoho vozrasta / A. V. Keneman, – Moscow, 1985. – 271 s.
4. Kratkyu psykholohychesky slovar. / pod obshch. red. A. V. Petrovskoho, M. H. Yaroshevskoho / red.-sost. L. A. Karpenko – Moscow : Polytyzdat, 1985. – 431 s.
5. Kudryavtsev V. T. Fyzycheskaya kultura y razvytye zdorovya rebenka / V. T. Kudryavtsev // Doshkolnoe vospytanye. – 2004. – № 5. – S. 66–71.
6. Nykytyn V. N. Psykholohyya telesnoho soznannya / V. N. Nykytyn. – Moscow : Aleteya, 1999. – S. 20.
7. Petrovskyy A. V. Psykholohyya / A. V. Petrovskyy, M. H. Yaroshevskyy. – Moscow : Yzd. tsentr «Akademyya», Vysshaya shkola, 2001. – 512 s.
8. Pyazhe Zh. Rol deystviya v formyrovanny myshlenyya / Zh. Pyazhe // Voprosy psykholohyy. – 1965. – № 6. – S. 33–51.
9. Ponimanska T. I. Doshkilna pedahohika / T. I. Ponimanska. – Kyiv : Akademvydav, 2006. – 456 s.
10. Ponomarova H. F. Systemni pidkhody do orhanizatsiyi vykhovnoyi roboty v pedahohichnomu navchalnomu zakladi / H. F. Ponomarova // Systema vykhovnoyi roboty yak vazhlyvyi chynnyk formuvannya osobystosti vchytelya, vykhovatelya: zb. nauk, prats / KHNPI. – Kharkiv, 2008. – S. 5–8.
11. Slyadneva L. N. Teoretycheskye osnovy telesnoy plastyky / L. N. Slyadneva. – Stavropol : SHPY, 2006. – 274 s.

Чаговец А. И. Возрастные особенности формирования ценностного отношения дошкольников к собственной телесности

В статье изложены и проанализированы теоретические основы возрастных особенностей формирования ценностного отношения дошкольников к собственной телесности. Приведены различные мнения как отечественных, так и зарубежных ученых, которые занимались проблемой образа «Я», исследовали проблемы ценностных ориентиров, развития и воспитания детей дошкольного возраста, их возрастных особенностей. Доказано, что дошкольный возраст является периодом быстрого формирования всех свойственных человеку психофизиологических процессов, телесно-ценностных ориентаций. Указано, что в дошкольном возрасте закладываются основы миро- и самопонимания, именно поэтому генезис целостного «образа-Я» невозможен без становления телесно-двигательного «Я» (физического и психического «Я»), что часто не учитывается в процессе дошкольного физического воспитания. По мнению автора, именно

старший дошкільний період є головним в усвідомленні дитиною себе, мотивів і потребностей в світі людських відносин. Тому важливо на даному етапі розвитку особистості закласти основи для формування диференційованої адекватної самооцінки, позитивної «Я-концепції». шляхом психологічного аналізу виділено в образі «Я» три компоненти: когнітивно-оцінний (пізнавальний), емоційно-чутливий, мотиваційно-вольовий. Обґрунтовано, що саме проблема «Я» – в широкому її розумінні – повинна бути першочерговою при дослідженні особистості над пізнанням самої себе, відношенням до себе і свого місця в житті на кожному етапі розвитку особистості. І саме в образі «Я» виявляються результати діяльності, активності особистості. Таким чином, незнання можливостей тіла призводить до звуження спектра тілесних рухів, які природа дала людському тілу, і, в кінці кінців, до блокування емоційного, чутливого прояву, що негативно впливає на стан здоров'я.

Зроблено висновок, що врахування особливостей формування ціннісного відношення дітей старшого дошкільного віку до власної тілесності дає можливість педагогам закладів дошкільного виховання ефективно впровадити в освітній процес поєднання функціонального, ціннісного і діяльностного аспектів розвитку дошкільників, що складає зміст фізичної культури, углубляє розуміння її інтеграційної, людина-освітньої, духовно-фізичної сутності.

Ключові слова: дошкільний вік, «тілесне Я», «концепція тіла», Я-концепція, образ «Я», образ тіла, вікові особливості розвитку дошкільників, старший дошкільний вік, заклади дошкільного виховання.

Chahovets A. I. Age features of forming a value retention preschoolers to their own physicality

The article describes and analyzes the theoretical basis of age-value attitude formation preschoolers to their own physicality. Different thoughts are presented by both domestic and foreign scientists who were engaged in the problem of the image of «I», investigated problems of value orientations, development and upbringing of children of preschool age, their age characteristics. Proved that preschool age is a period of rapid formation of all peculiar to man psychophysiological processes, physical-value orientations. The idea that pre-school age is the foundation of the world and understanding itself, that is why the genesis of a holistic «image-I» is impossible without the formation of the physical-motor «I» (physical and mental «I»), which is often not taken into account in the process preschool physical education. According to the author, is the senior preschool period is mainly in recognizing child itself, motivations and needs in the world of human relations. It is therefore important at this stage of personality development to lay the foundations for the formation of a differentiated adequate self-esteem, a positive «I-concept». Through psychological analysis, in the form of «I», three components are distinguished: cognitive-evaluative (cognitive), emotional-sensory, motivational-volitional. It is substantiated that the problem «I» – in its broad sense – should be a priority in the study of personal changes, since the idea of – oneself, the image of «I» is the final characteristic of the work of the individual over the knowledge of himself, the attitude towards himself and his place in life at each stage of personality development. And, at the same time, it is in the image of «I» that the results of activity, activity of the individual are revealed. Thus, ignorance of the possibilities of the body leads to the narrowing of the spectrum of bodily movements that nature has given the human body, and, in the end, to blocking the emotional, sensory manifestations that negatively affect the health.

It is concluded that considering the age-old peculiarities of the formation of the value attitude of the children of the senior preschool age to their own physicality enables teachers of pre-school establishments to effectively implement in the educational process the combination of functional, value and activity aspects of the development of preschool children, which is the content of physical culture, deepens the understanding of its integration, man –formational, spiritual-physical essence.

Key words: pre-school age, «physical self», «body concept», I-concept, the image of «I», the image of the body, age features of the development of preschoolers, senior preschool age, institutions of preschool education.

УДК 37-044.352:37.011.3-051:373.3-047.22

Чередник Л. М.

ГОТОВНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ТОЛЕРАНТНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЯК КОМПЛЕКС ЙОГО ОСОБИСТІСНО-ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ТА ВИЯВ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті порушено проблему готовності вчителя початкової школи до толерантного виховання учнів як комплексу його особистісно-індивідуальних якостей і вияву професійної компетентності. Педагогічна компетентність, як необхідна передумова професійної діяльності у сфері освіти, є результатом професійної педагогічної освіти. Висвітлено розуміння вимог і тенденцій розвитку світового освітнього процесу, які пріоритетними напрямками формування педагогічної компетентності визнають не тільки формування інтелектуальних знань, умінь, але й особистісних професійних якостей. На основі аналізу наукових, психолого-педагогічних досліджень виведено узагальнене визначення понять «професійна педагогічна підготовка», «професійна компетентність», «педагогічна компетентність», «готовність до толерантного виховання учнів».

Ключові слова: педагог початкової школи, професійна педагогічна підготовка, професійна компетентність, педагогічна компетентність, професіограма, готовність до толерантного виховання учнів.